

הלכות ברכת המזון סימן קכג

פח

באר הגולה

ט שכלי הלכות י שם
כ פקדון כ שם
חוקים ופסוקים יונה
והוא שם ל שם
מ שכלי הלכות
ואחרות חיים בשם
רבי עמרם

ממנו: ה' י"ש מי שאומר שאם המברך אטר (בלעז: מנצי"ו) אוהו הכוס בימינו (כ) שהוא שמאל כל אדם: ו' (כא) משנתנו לו כוס לברך לא ישיח המברך. י' מהמסבין אין להם להשיח (כב) משהתחיל המברך; לא מבעיא בשעת שהוא מברך (כג) שצריכין לשמע ולהבין מה שאומר המברך, אלא אפלו בין ברכה לברכה (כד) אין להם להשיח. ואם עברו וישוּחו בין ברכה לברכה בשעה שהמברך שותק מעט, יצאו. (הגה) (כה) *אפלו אם שח המברך עצמו, לאכל אם שחו בשעה שהוא מברך (כו) לא יצאו: ז' (כז) נכון הדבר שכל אחד מהמסבין יאמר (ט) בלחש עם המברך (כח) כל ברכה וברכה ואפלו

באר היטב

שומעין לו ומברכים דברים אחרים ובפרט בסעודות גדולות, נטוב מאד היה הדבר שלא לברך בזמן כלל דאז נהה כ"א מברך בפני עצמו, משא"כ עכשו

באר הגולה

* אפלו אם שח המברך עצמו. עין במשנה ברורה מה שכתבנו בשם יש אומרים, דאם שעה כדי לגמור כלל חזר לראש ואפלו בין ברכה לברכה, והוא מהמסבין אברהם, וכן כתב בגמ' אדם הלכות ברכות. והנה מה שפסק המסבין אברהם אולי דברת המזון שאני מחמת דמקצא בה דבר שהוא קיל מהפלה, דהנה היקא דברך ואחר כך מקצא צוהה במקום זה דנטמסקי התוספות והרא"ש פמבאר סימן קפה, זה יש לדחות משום דכמה אחרונים סביר שם דאין להקל בזה, וגם הרמב"ם בלוקטיו סובר כן כמו שכתבנו שם בסיון קפה, ומלכוד זה נשארנו על המסבין אברהם שם בבאר הגולה בסיון סה בגמ' אדם מצד אחר יש לפקפק בזה, דהלא כתבנו שם בסיון סה דברכת קריאת שמע אם שעה בין ברכה לברכה אינו חזר, והקא הינו טעמא משום דמעבדין זה את זה, בלהו חשיבי כבוד ברכה, וגם משום דאפסק לקמן בסיון קפה סעיף י' דחזר לראש, והשעם כתב שם הרא"ש דכלהו ג' ברכות דברכת המזון חשיבי כאחת, וכן העסקתי שם בבאר הגולה. אף עתה שצנרני ה', אחרי חפוש בספרים התבוננתי וגם זה לאו מלתא דפסיקתא היא, דלענין מעבדין זה את זה הלא ידוע לקמן בסיון קפה מה שכתב שם המסבין אברהם בעצמו דלמב"ם לא פשיטא לה האי דינא, ועין באג"ת העמוד שם שכתב וגם להר"ף אין מעבדין זה את זה, וגם מה שכתבנו דכלהו ג' ברכות חשיבי כאחת זהו דוקא להרא"ש ורי"י, אכל כמה פוסקים לא סבירא להו כותה בזה, כמו שכתבנו לקמן בסיון קפה בבאר הגולה, עין שם, ואם כן אין לנו ראיה בעניננו לענין ברכת המזון דאם שעה בין ברכה לברכה

משנה ברורה

ברכה (ט) כדי שיתברך הפעלה בפני: ה' (כ) שהיא שמאל כל אדם. ואם הוא שולט בשתי ידיו, (כ) אוהו בזמן שהוא ימין כל אדם. ודע דמה דהזכר מסעיף ד עד סעיף זה, הסכים בבאר הגולה דהוא רק להדור מצוה לכתחלה: ו' (כא) משנתנו לו כוס. ועד (כא) אחר שתינו, שהוא לאחר גמר ברכת המזון: (כב) משהתחיל המברך. אכל מקדם נשארין להשיח אף שברך נטל המברך הכוס בידו. ויש מן הפוסקים דסבירא להו להחמיר בזה, (כג) ונכון לחש לדבריהם: (כג) שצריכין לשמע וכו'. דהמברך מוציא אותם בברכת המזון, ואם לא ישמעו לא יצאו: (כד) אין להם להשיח. דכיון דשומע בעונה, הרי הם פמברך עצמו: (כה) אפלו. דהשיחה שביתתים אינה מפסקת הברכות בדיעבד. ודע דמסבין אברהם מצד דכל זה הוא דוקא בשיחה בשוגג, אכל במזיד, אפלו בשיחה מועטת ואפלו בין ברכה לברכה, חזר לראש ברכת המזון, וכמו גבי תפלה לעיל בסיון קיד סעיף ז; אגם באלה נכה נשאר בדין זה בצריך עיון, וכן הכרענו לעיל בסיון סה במשנה ברורה דבדיעבד אין לחזור (כז) אפלו כששח במזיד, ועין שם בבאר הגולה, אף לכתחלה יש לזהר בזה הרבה. ואם היה בין ברכה לברכה שהיה מרבה שהיה יכול באותו הזמן לגמור (כז) כל ברכת המזון מראש ועד סוף, אפלו אם לא שח כלל בינתיים, יש אומרים דצריך לחזור לראש ברכת המזון; ודוקא אם שהיה היה מחמת אנס, שהיה צריך לנקבות (כז) או שהיה הפקוס אינו נקי, וכמבאר לעיל בסיון סה לענין קריאת שמע, והוא הדין פאן. ועין בבאר הגולה שכתבנו דאין דין זה ברור למעשה דחזר בשביל שהיה בין ברכה לברכה, אף אם שהיה בזה היה באמצע ברכה צריך לחזור, ורק לראש הברכה: (כו) לא יצאו. ותלוי בזה: דאם לא גמר המברך עדין את הברכה, (כז) חזרין המסבין (ט) ומברכין בעצמן מקום שפסקו לשמע לדברי המברך, ואם גמר המברך (ס) את הברכה וכונו לשמע, צריכין המסבין לחזור לתחלת הברכה ולברך בעצמן, (כח) דכיון שדלגו באמצע הרי כלא אמריה כלל. וכל זה דוקא אם על ידי השיחה שבאמצע לא שמעו ודלגו דברים שהם מעקר הברכה, כמו ברית ותורה וכיוצא בזה שהם לעפוקא, כמו שכתב בסיון קפו, אכל אם דלגו רק דברים שהם שלא מעקר הברכה, יצאו בדיעבד ואינם צריכין לחזור בשביל זה; וכל שכן אם לא דלגו כלל, כגון שהמברך עצמו שח או באמצע וישוּחו גם הם, אף דבדנאי שלא בדין עשו, מפל מקום בדיעבד יצאו (כט) ואינם צריכין לחזור: ז' (כז) נכון הדבר. הינו, אף דמדינא היה יותר נכון שישמעו המסבין כל הברכת המזון מפי המזמן והוא יוציאם בברכתו ובעצמן לא יברכו כלל, מפל מקום בעבור (ל) שמצוי בעונותינו הרבים שהמסבין מסיחין דעתם ואינם מכונין לדברי המברך כלל, ונמצא שחסר להם ברכת המזון לגמרי ומבשלין עשה דאורייתא בידים, לכן נכון כהיום יותר שהמסבין יאמרו בעצמן בלחש כל מלה ומלה עם המברך כדי שיברכו יחדיו, ונקרא על ידי זה ברכת זמון, ומתקנים מה שאמר הפתוח "גדלו לה" אתי תרוממה שמו יחדיו", דמזה ילפינו ברכת זמון, וכמו שכתבנו לקמן [בסיון קצב במשנה ברורה]: (כח) כל ברכה וברכה.

שער הציון

(ט) ומילא מתברכת גם האשה, וכמו שאמר שם עולא בהדיא בדה נא עמוד ב. אף מסתפקא אולי עולא פליג על עקר הדין דבריתא דיש אומרים משנה לאשוחו, דכיון שהוא שותה ממילא מתברכת גם היא, וכיון דהפוסקים נקטו להאי דינא, הוא הדין באורח אצל בעלה בפניו, ואפשר דזה היה גמ"סן טעמו של רב נחמן שאמר: נשדר לה מר פסא לילתא, וצריך עיון: (ס) פרימגדים: (כא) שמוקדם, הכל בכלל מה שאמרו: אין מסיחין על כוס של ברכה: (כב) מגד אברהם ועד אינה אחרונים: (כג) אפלו כששח באמצע ברכה: (כד) וכמו לענין קריאת שמע וישאר דברים דבעינו דוקא שהיה מתחלטה ועד סופה, כנ"ל בסיון סה במשנה ברורה; ולכאורה אין לשער רק כדי לגמור הג' ברכות דאורייתא, ולא דינא לברכת קריאת שמע דבשעה בקריאת שמע משערין אף בהם, דהם נתקנו לקריאת שמע, אכל ברכה רביעית שבברכת המזון בפני עצמה היא ונתקנה אחר כך בשביל הרוגי ביתר, כדאימא בש"ס, ואברהם קבעו שיענה בעצמו אמן אחר ברכה שלישית להראות שפאן הוא גמר ברכות, וצריך עיון: (כז) דלא גרע זה מאס דלג באחת מג' ראשונות של תפלה באמצע, דנקמא לן לעיל בסיון קיד סעיף ו' דאם נזכר קדם ששים הברכה אין צריך לחזור לראש הברכה, ורק יראה למקן המענות: (ט) או שהמברך בעצמו יחזור בשביל לומר מקום שפסקו לשמע: (כז) מאמר מרדכי, עין שם דמצד פן, ועין שם עוד שכתב דאם התחיל המברך לומר ברכה שלאחריה, הם צריכין לחזור לראש ברכת המזון, ולא העסקתי דין זה להלכה משום דהוא אדיל לפי מה שכתב המסבין אברהם בסיון קפה בשם הרא"ש דכלהו ג' ברכות חשיבות כאחת, מה שאין כן לפי מה שהבאנו שם משארי ראשונים דלא סבירא להו כן, אף בזה אין צריך לחזור רק לתחלת אותה ברכה שדלגו בה לשמע: (כז) מה שאין כן כשלא גמר המברך עדין הברכה לא מקרי דלוג באמצע שפסיד על ידי זה ראש הברכה: (כט) ולפי מה שכתוב בסעיף ז' דיש לזהר לומר בעצמו עם המברך בלחש, וכמו שאנו נוהגין, אף אם לא שמעו דברים שהם מעקרי הברכה מהמברך אין להקפיד על זה, כיון שאמר בעצמו בלחש ולא דלג מהברכות: (ל) ט"ז:

הלכות ברפת המזון סימן קפג קפד

באר הגולה 176

החתימות: הגה ויקדים לסים קצת קדם המכרף כדי שיענה אמן, כדלעיל סימן נט. אין נותנין כוס של ברכה אלא
(י) (כט) לטוב עין (גמרא פרק אלו נאמרין): ח' ילענין לשאל בברפת המזון מפני היראה או מפני הכבוד, יש
מי שאומר (ל) שדינה בתפלה: ט' צריך לישב (לא) בשעה שמכרף, בין אם היה הולך (לב) בביתו
בשאל או עומד או מסב, כשמגיע לברך צריך לישב כדי שיוכל לכוון יותר. וגם לא יהא מסב,
שהוא דרך גאווה, אלא יושב (יב) באימה: הגה נראה לי דלא דוקא המכרף, אלא (לג) הוא הדין כל המסבין
לא ישובו בקלות ראש אלא באימה. מיהו, אם לא עשה כן, (לד) אפילו ברח מהלך, בדיעבד יצא (רמב"ם פ"ד): י' יש
אומרים (לה) שגם ברפת מעין שלש צריך לאמרה מושב: יא' אם היה מהלך בדרך ואכל אינו צריך
לישב ולברך, לפי שאין דעתו מישבת (לו) עליו: יב' (לו) אסור לברך והוא עוסק (יג) במלאכתו:

ג שם באומות
ס שם בנמצא ע בית
חסף לדעת הרמב"ם
והסודרי פ' הראש
שם וקלבו
צ ירושלמי שם

קפד לקבץ ברכה במקום סעודה, ועד כמה יכול לברך, ומי ששכח ולא ברח. ובו ו' סעיפים:

א מי שאכל במקום אחד, צריך לברך (א) קדם (ב) שיעקר (ב) ממקומו (הגה וצין לעיל סימן קעח). ואם

א ברכות נא

באר היטב

במה"ז להתעשר בפלוגש העליון וגם להניח הכובע בראשו ולא יברך במצנפת
הקטנה, ואף כשמכרף בחדר ינהג כך כדי שיהא מורא שמים עליו ועוד הפנות,
האר"י ב"ח של"ה. אין עטוף נוהג אלא בא"י משום פבוד השכינה, עט"ז בשם
ספר יש שבר, ע"ש: (יג) במלאכתו. אפילו תשמיש קל אסור: (א) שיעקר.

משנה ברורה

לישב, כי היכי דלא לזלוולי בה"ע: (לב) בביתו. דבמהלך בדרך,
עין לקמן בסעיף יא: (לג) הוא הדין כל המסבין. דכיון דכל
יוצאין בברכתו (לד) צריכין לישב, ובאימה, כמכרף עצמו:
(לד) אפילו ברח מהלך וכו'. הינו כשהוא מהלך בביתו במקום
אכילתו, אבל כשהלך למקום אחר וברך יש דעות בזה, עין לקמן
בסימן קפד סעיף א בהג"ה: י' (לה) שגם ברפת מעין שלש.
עין בבאור הגר"א שפלה דין זה כמה שמבאר לקמן בסימן קפד
סעיף ג, והרמב"ם שהוא בעל דעה זו אפילו לשיטתו שם, ולפי
זה (לט) בחמשת מיני דגן על-פל-פנים כללי עלמא צריך להיות
דוקא ברכה אחרונה שלהם בישיבה: יא' (לו) עליו. אם יושב,
מפני שיקשה בעיניו אחר דרכו ולא יוכל לכוון יפה, אלא מהלך
ומכרף. כתב החי"א, דכל זה דוקא כשאכילתו היה דרך
הליכה, כמו שכתב המחבר שמהלך בדרך ואוכל, אבל אם
אכילתו היה בישיבה (מ) צריך לברך גם כן בישיבה:
יב' (לו) אסור לברך. הינו (מא) כל הברכות²⁶. ועין לקמן בסימן
קצא במשנה ברורה ששם מבאר היטב²⁷:

א (א) קדם שיעקר. ומפנה (ב) לפנה, אפילו הבית גדול
מטר, ואפילו בשאין רואה מקומו הראשון, (ג) כגון אחורי
הפאראנו"ן וכו' יצא בזה. (ג) ואם היה לו מניעה שלא יוכל
לברך בהחדר שאכל, מטר לברך בחדר שסמוך לו אם יכול
לראות מקומו שאכל. (ד) ואם דעתו היה בשעת ברכת
המוציא לברך בחדר אחר בבית זה, אפשר דיש להקל בשעת
הדחק²⁸ [כגון שמקום שאכל אינו נקי לברך שם] אפילו אינו רואה
מקומו הראשון: (ב) ממקומו. וכל (ס) ארבע אמות ממקום

שער הציון

(לא) חיי-אדם: (לג) מגן-אבירים: (לג) חיי-אדם: (לד) דהלא יש פה פוסקים דסבירא להו לקמן בסימן קצא דמי שאינו מבין לשון-הקדש לא יצא על-ידי
שמיצה מאחרים: (לה) רש"י: (לו) חדושי רבי עקיבא איגר בשם הא"ח: (לו) וכן נראה לכאורה משה שמבאר בקפ"ד סעיף-קטן ז במגן-אברהם, עין שם.
אכן מדברי תלמידי רבנו יונה משמע לכאורה דדוקא בברך שהוא מדאורייתא, ע"ש, ואולם יש לומר דכיון דכל הג' ברכות שהיו עקר ברכת-המזון צריך
להיות דוקא בישיבה, ברכה זו נמי נגזר בתורה: אכן מדברי הפל"ב בהלכות ברכת-המזון משה שכתב לענין רוב, ע"ש, משמע דדוקא בג' ברכות שהוא
מדאורייתא מחמירין, וצריך עיון: (לט) לבוש ועלת-תמיד: (לט) ואף דבסימן קעח סעיף ה מביא הרמ"א עוד דעה דדוקא פת, כבר כתב שם הגר"א שנהגה
כדעה הנאמרת: (מ) וכן נראה לדינא, דאפילו באוכל כשהוא מהלך אין הדין ברור כל-כך להקל, עין בכל"ב ומוכח בבית-יוסף בקצור, וכל-שכן בזה שאין
להקל: (מא) אפילו אותם שהם מדרבנן, כן מוכח בירושלמי, מקור דין זה: (ב) מגן-אברהם: (ג) חיי-אדם. ומה שכתב על המגן-אברהם, נסחא מסעית
נדפנה לו בהמגן-אברהם, ולפי מה שכתב אצלנו במגן-אברהם לא קשה מיד: (ג) עין בפרי-מגדים לעיל בסימן קעח במשפחות-היב סעיף-קטן ט שפקפק
על דברי המגן-אברהם בענינו שמקל לכתחלה ברואה מקומו, ובפרט לפי מה שכתב האבן-העזר שם, עין שם ומה שכתב עוד לענין מפנה לפנה לא קשה
מיד, דדוקא שם גבי קדוש מחמיר המגן-אברהם לכתחלה משום איהו גרסות דגרסי בגמרא שם "מפנה לפנה", מה שאין כן לענין שני מקום, בודאי מפנה
לפנה לא חשיב שני מקום, כדאיתא בגמרא שם, ולכן כתבנו בלשון מניעה: (ד) מגן-אברהם וחי"א: (ה) חיי-אדם, וכן מצד הפרי-מגדים לעיל
שם, ובאר שם דהינו במקום שאינו מקף מחצות, דאלו במקום המקף מחצות אף ביותר מזה מטר, ובפלו בלא שום מניעה היה מטר:

תרגום: 1 מחצת עץ.

הלכות ברכת המזון סימן קפג קפד

ביאורים ומוספים

[משנ"ב ס"ק כח]

דאי לאו הכי, להקבה פוסקים לא מקרי זמון קלל⁽²²⁾.

ומן 'הרחמן' ואילך, כתב הבן איש חי (שנה א' פ' חקת אות יח) שאין איסור להפסיק, אולם אסור לדבר שם בשיחת חולין.

ומי שאין לו פנאי, דעת הגרש"ז אויערבך (ותן ברכה שם) שיכול לברך רק עד לעולם אל יחסרנו, אבל לא כדאי להפסיק ברכות אלו [ומי"מ יברך ברכת האורח].

[משנ"ב ס"ק לא]

אף שהיא מדברבבן צריך לישב, פי היכי דלא לזלולי בה⁽²⁵⁾.

(25) וכתב הכף החיים (סי' קצא ס"ק ה) שראוי לשבת עד שיאמר 'עושה שלום', שהוא כמו 'עושה שלום' שבתפילת העמידה שעוקרים בו את הרגליים.

[משנ"ב ס"ק לו]

הינו כל הברכות⁽²⁶⁾ וכו', ששם מבאר היטב⁽²⁷⁾.

(26) אמנם, תמה לעיל (סי' סג ס"ק יט) על משמעות השו"ע שם (סעי' ז) שמותר לעסוק במלאכה בברכות קריאת שמע, ונשאר בצע"ג.

(27) שם (ס"ק ה) ביאר, שאפילו תשמיש קל אסור לעשות, וכל שכן שלא יעסוק בדבר שצריך לשים את ליבו אליו. ועוד בגדר תשמיש קל, ראה מה שכתבנו על המשנ"ב שם.

עוד כתב שם בשם הט"ז, שטעם הדבר שאסור לעשות מלאכה בשעת אמירת ברכה כיון שזה מורה שהברכה אצלו על צד המקרה, ונכלל הדבר במאמר התורה 'ואם תלכו עמי קרי' דהיינו שלא יהיו המצוות אצלו על צד המקרה בעלמא, והוסיף, שלפיכך גם יש להזהר שלא לעיין בשעת ברכת המזון ובשאר ברכות אפילו בדברי תורה, משום שאף זה מורה על היות הברכה אצלו על צד המקרה.

ואפילו אם התחיל במלאכה קודם שהתחיל לברך, כתב לקמן שם (ס"ק ו) שצריך להפסיקה בשעה שמברך.

וגם לרמז בעיניו, כתב הערוך השלחן (ס"ח) שאסור בברכת המזון, כיון שדומה היא לתפילה.

סימן קפד

לקבץ ברכה במקום סעודה, ועד כמה יכול לברך,
ומי ששכח ולא ברך

[משנ"ב ס"ק א]

אפשר דיש להקל בשעת הדחק⁽¹⁾.

(1) ואם כוונתו בשעת ברכת 'המוציא' לאכול במקום אחר, כתב לעיל (סי' קעח ס"ק ג) שמותר אף לכתחילה, משום ששני המקומות נחשבים כמקומו [ואם רגיל לעקור מחדר לחדר, ראה מה שהתבאר בזה לעיל סי' קעח ס"ק ג].

[משנ"ב ס"ק כט]

לטוב עין⁽²³⁾.

(22) אמנם לקמן (סי' ר ס"ק ט) כתב, שהמשלים לעשרה אינו צריך להפסיק רק עד 'ברוך אלהינו שאכלנו' וכו' ולא יותר, ומשמע שגם בכה"ג נחשב הדבר כזימון.

(23) והתבאר בשו"ע לקמן (סי' רא ס"א) ובמשנ"ב שם (ס"ק א), שהגדול בחכמה שבכל המסובים הוא יברך, ובמקום שיש בעל הבית, הריהו נותן לאורח או לאחד מבני הבית לברך כדי שיברכו את בעל הבית ב'ברכת האורח' [וראה בסדור יעב"ץ (הנהגת הסעודה סי' יד, ג סעי' יג סקט"ז עמ' 119), שגדול או אורח הריהם קודמים לטוב עין].

ובליל הסדר, כתב הרמ"א לקמן (סי' תעט ס"א ובמשנ"ב שם ס"ק יג), שנהגו שבעל הבית מברך ברכת המזון אפילו אם יש לו אורח, שכיון שאמר 'כל דכפין ייתי ויכול' הרי הוא נחשב 'טוב עין' וכו'.

[משנ"ב ס"ק ל]

שאין שואלין ומשיבין קלל⁽²⁴⁾.

(24) אולם לענין עניית 'קדושה' ו'ברכו' [אפילו] באמצע הפרק, ועניית 'אמן' בין הפרקים, צידד החזו"א (אורח סי' כח ס"ק ג) שאינו חמור מקריאת שמע, ומותר [וראה פרטי הדין לענין ק"ש, בשו"ע לעיל סי' סו ס"ג ובמשנ"ב שם]. והוסיף, שגם לענין מלך שואל בשלמו או נחש כרוך על עקיבו, אין להחמיר בברכת המזון יותר מק"ש [וראה פרטי דין הפסק בק"ש מפני היראה בשו"ע לעיל (סי' סו ס"א), ובמה שכתבנו שם על המשנ"ב ס"ק ב].

מאידך, הכף החיים (ס"ק מה) כתב בשם כמה אחרונים שכיון שדינה כתפילה אין לענות אפילו קדיש וקדושה וברכו, אלא ישתוק וישמע כדין תפילת שמונה עשרה, ואם שמע 'מודים' ירכין ראשו לאותו צד שהקהל משתחוים.

ודעת הגרש"ז אויערבך (ותן ברכה עמ' יב שש"כ תיקונים ומלואים לפנ"ז הע' א) שאין לענות אמן בברכת המזון על ברכה ששומע מאחר, שאף כשייט ברכה בברכת המזון ושומע את אותה ברכה מאחר, אין לו לענות אמן משום שדין ברכת המזון כדין שמונה עשרה, מלבד כשיש זימון, שיש לענות אמן על ברכת המברך, ואפילו בזמנינו שאיננו יוצאים מן המברך. והוסיף, שעל 'עלה ויבא וכו' וזכרנו וכו' אין כלל חיוב לענות אמן, ואסור לענות אפילו בשומע מהזמון.

ודין ברכה רביעית, כתב הערוך השלחן (ס"ח) שלכו"ע אין דינה כתפילת שמונה עשרה, משום שהיא מדרבנן. מאידך, הכף החיים (שם) כתב בשם הבן איש חי, שדין ברכה רביעית כדין שלש ברכות [שלדעתו אסור לענות בהם לקדיש וקדושה וברכו].

